

PFU-SAK NR. 179/12

KLAGER: Den rettsmedisinske kommisjon (DRK) v. leder Tarjei Rygnestad
ADRESSE: Postboks 8027 Dep, 0030 Oslo
TELEFON: 22 99 13 63
PUBLIKASJON: NRK (tv og nett)
PUBLISERINGSDATO: 21.12-22.12.2011
STOFFOMRÅDE: Terror
GENRE: Nyhetsreportasjer
SØKERSTIKKORD: Skjulte metoder, identifisering av kilder, kontroll av opplysninger, samtidig imøtegåelse, retting av feil
REGISTRERT: 25.06.2012
BEHANDLET I SEKR.: 25.06.2012
BEHANDLES I PFU: 25.09.2012
FERDIGBEHANDLET: 25.09.2012
BEHANDLINGSTID: 90 dager
KLAGEGRUPPE: Offentlig utvalg
PFU-KONKLUSJON: Brudd på god presseskikk
HENVISNING VVPL.: 3.1, (3.2, 3.10, 4.14)
RETTSBEHANDLING:
OMTALE/ANONYM.:
MERKNADER:

SAMMENDRAG:

NRK bragte **onsdag 21. desember** en nyhetsreportasje i **Dagsrevyen**, der det i introduksjonen fra studio heter:

«Minst tre av medlemmene i Den rettsmedisinske kommisjonen meiner, etter det NRK erfarer, at rapporten om Behring Breivik ikkje held mål.»

«Kommisjonen på sju medlemmer diskuterer nå rapporten som stemplet massedrapsmannen som paranoid schizofren og psykotisk, og det er det altså nå uenighet om.»

Reporteren uttaler seg deretter om psykiatrirapporten om Anders Behring Breivik, og sier:

«Den rettsmedisinske kommisjonen vurderer nå rapporten og etter det NRK kjenner til, er det tydelig uenighet i gruppa.»

Forsker Pål Grøndahl sier videre at en uenighet i gruppen må bety at saken er svært vanskelig. Dernest presenteres de aktuelle kommisjonsmedlemmene nærmere, og reporteren sier:

«Minst tre av dem har nå store innvendinger om rapporten. Spesielt nestlederen, Gunnar Johannessen, er kritisk til konklusjonen om at terrorsiktede er psykotisk og dermed strafferettslig utilregnelig. Andre er kritiske til at Breiviks ideologiske

overbevisning ikke er diskutert i rapporten. Rapporten fastslår dessuten at Breivik lider av total funksjonssvikt, noe det også er uenighet om.»

Overlege Kjersti Narud påpeker at en diskusjon bare vitner om at kommisjonen gjør jobben sin. Hun uttaler videre:

«Jeg synes det er mye mer betryggende enn at de raskt var ferdige og alle var enige.»

På spørsmål om vi kan leve med uenighet i kommisjonen om hva som feiler tiltalte, svarer forsker Pål Grøndahl

«[D]et vet jeg faktisk ikke, for jeg har ikke hørt om at kommisjonen har noen gang kommet fram med dissens i sin vurdering av en enkelt sak.»

Avslutningsvis sier reporteren:

«Rettspsykiater Torgeir Husby blir nå trolig bedt om å komme med flere opplysninger i saken. Dersom kommisjonen fortsatt er uenige, kan hele hans rapport bli underkjent og nye sakkyndige oppnevnt. Ingen i kommisjonen kan eller vil kommentere saken i dag, men regner med å være ferdig med sitt arbeid innen kort tid.»

Fra studio blir det kommentert at det er «oppsiktsvekkende» at dette kommer ut i offentligheten, og videre presenteres mulige utfall dersom kommisjon leverer en splittet konklusjon. Kommentatoren uttaler:

«[D]et er jo slik at det er retten, til sjuande og sist, som skal ta stilling til om han er tilregnelig eller ikkje, og det vil jo være mykje opnare med ein slik konklusjon.»

Samme dag omtalte NRK også uenighetene på nett, under tittelen «Psykiaterne i full splid om Breiviks helsetilstand». I ingressen står det:

«Minst tre av medlemmene i Den rettsmedisinske kommisjon mener rapporten om Anders Behring Breivik ikke holder mål. »

Torsdag 22. desember hadde Dagsrevyen et nytt innslag om psykiatrirapporten. Innledningsvis går det frem at DRK ikke har hatt noe å utsette på den. Videre sier nyhetsanker Tom Nilsen:

«Men NRK vet at det har vært sterk uenighet blant medlemmene, og de skal ha fryktet konsekvensene hvis de ikke ble enige.»

Reporteren uttaler seg nærmere om hva som skal ha blitt sagt under diskusjonen, og sier:

«Kommisjonen fryktet hva som ville skje dersom de ikke ble enige. Det ble sagt: "Hvis det blir dissens, ja, da har vi kaos.»

Lederen for DRK, Tarjei Rygnestad, sier:

«Jeg har ingen kommentar til den interne saksbehandlingen. Vi har diskutert og snudd denne saken opp og ned og vi har kommet til enighet.»

Reporteren gjengir dernest hvilke spesifikke innvendinger tre av kommisjonens medlemmer skal ha hatt, og sier:

«Under diskusjonene kom det også fram: ”Antallet bemerkninger vil skyte ned en ellers god erklæring. Alle her kan måtte stå i retten og forsvare sine bemerkninger.”»

Rygnestad uttaler videre:

«Hvis vi ikke har noen diskusjon, så har vi ikke noen funksjon.»

Reporteren sier at flere kritikere mener det nå er sådd tvil om psykiatrirapporten, og at statsadvokatene vurderer å kreve at det oppnevnes nye sakkyndige.

Et nytt innslag presenteres som følger:

«Også i fagmiljøene er det sterke reaksjoner på at rettsmedisinsk kommisjon ikke nevner sin interne uenighet med ett ord.»

Førsteamanuensis Anne-Kari Torgalsbøen ved Psykologisk institutt, UiO, sier:

«Jeg synes det er veldig foruroligende, for det kan tyde på at det er et press mot konformitet her. Og jeg tenker at en sak av denne dimensjonen krever at man faktisk kommer frem med uenighetene, fordi det har vært veldig lite av det hittil, i og med at vi hadde to sakkyndige som ikke hadde tvil i det hele tatt (...).»

På spørsmål om rettspsykiaterne beskytter hverandre, svarer Torgalsbøen at man ikke kan se bort fra det, og hun mener videre at lekkasjen fra kommisjonen **«stiller hele erklæringen deres i et underlig lys»**.

I studio blir det så diskutert hva som vil skje dersom det kommer en ny rapport, og kommentatoren stiller spørsmål ved om kommisjonen kanskje burde avspeilet intern uenighet i sin konklusjon. Det understrekes at det er retten som til sist vil avgjøre tilregnelighetsspørsmålet.

Samme dag publiseres en artikkel på nrk.no om at kommisjonen stiller seg bak psykiatrirapporten. I brødteksten står det innledningsvis:

«I går avslørte NRK at minst tre av medlemmene i komiteen har innvendinger til den psykiatriske rapporten som slår fast at Breivik er utilregnelig. (...) I formiddag kom brevet fra Den rettsmedisinske kommisjon. De stiller seg bak rapporten. Ingen av komiteens sju medlemmer har tatt dissens.»

DRK-leder Tarjei Rygnestad uttaler videre at kommisjonen stiller seg bak konklusjonen, men vil ikke kommentere NRKs opplysninger om interne uenigheter, med henvisning til taushetsplikten. Han understreker at DRK vil redegjøre i retten, dersom de blir bedt om det. Videre står det i artikkelen at det er retten som tar endelig stilling til tilregnelighetsspørsmålet, men at det i Norge er **«en sterk tradisjon for at retten følger rådene fra de sakkyndige»**.

En annen nettartikkel samme dag har sitattittelen **«- Blir det dissens, blir det kaos»**. I ingressen står det:

«Innad i den rettsmedisinske kommisjonen ble det advart mot at uenigheter kunne skape kaotiske tilstander. Selv om flere medlemmer var kritiske, kom ingen bemerkninger til Breivik-rapporten med i vurderingen til retten.»

I brødteksten står det:

«NRK kjenner til at det under behandlingen av Breivik-rapporten i Den rettsmedisinske kommisjonen var omfattende diskusjon om både konklusjonen i rapporten og hvordan de skulle behandle saken. I diskusjonen kom det opp at man fryktet hva som ville skje hvis de gikk ut med en vurdering av rapporten som ikke var enstemmig.»

Artikkelen går nærmere inn på tre spørsmål kommisjonsmedlemmene skal ha tatt opp:

«Ville de stille seg bak diagnosen? Trodde de Anders Behring Breivik var psykotisk? Kunne de gå inn på en vurdering uten bemerkninger? Det var da det ble advart mot uenigheter. - Hvis det er dissens i de tre spørsmålene, ja, da har vi kaos, ble det sagt i møtet. Men ut fra innholdet i diskusjonen som NRK kjenner (...), var det slett ikke noen enighet. Det var derimot ting som tydet på at noen medlemmer kunne komme til å ønske en dissens.»

Uenighetene beskrives nærmere, og videre gjengis følgende sitat:

«- Antallet bemerkninger, masse småting vil skyte ned en ellers god erklæring, alle her kan måtte stå i retten og forsvare sine bemerkninger, ble det sagt i kommisjonens diskusjon.»

Kommisjonens nestleder Gunnar Johannesen uttaler i artikkelen at det alltid er diskusjoner i kommisjonen, og at han ikke har kommentarer til at tvil ikke er gjenspeilet i det som er oversendt retten. Dette er, ifølge Johannesen, unntatt offentlighet. DRK-leder Tarjei Rygnestad svarer følgende på spørsmål om det ble advart mot uenighet:

«Overhodet ikke. Vi skal løfte hver stein for å få belyst saken fra alle synsvinkler (...).»

NRK bragte ytterligere en nettartikkel samme dag, 22.12.2012, med tittelen **«Disse uenighetene kom ikke med i kommisjonsuttalelsen»**. I ingressen står det:

«Den rettsmedisinske kommisjon sier utad at de er enstemmige og uten vesentlige bemerkninger til Breivik-rapporten. Innad var det diskusjon om både konklusjonen, diagnosen, Breiviks ideologi og bredden i rapporten.»

Artikkelen tar for seg alle kommisjonsmedlemmene, og påpeker bemerkninger tre av dem skal ha hatt. Et medlem skal, ifølge NRK, ikke ha hatt bemerkninger, mens standpunktene til de tre siste medlemmene er ukjente for redaksjonen.

KLAGEN:

Den rettsmedisinske kommisjon viser til senere oppfølging av saken, blant annet i Dagens Næringsliv, Aftenposten og Dagbladet, der det fremgår at NRKs reporter ringte Rygnestad under møtet, og at samtalen ikke ble avsluttet, slik at vedkommende kunne lytte til det som ble sagt. Lyttingen pågikk i 53 minutter. Kommisjonen har siden anmeldt NRK for ulovlig avlytting. I klagen står det følgende om bakgrunnen for saken:

«DRK mottok den sakkyndige erklæringen fra Husby og Sørheim 29. november 2011. Erklæringen ble sendt til de syv medlemmene i psykiatrisk gruppe pr. rekommandert post. Det ble avtalt med medlemmene at de skulle lese erklæringen på egen hånd og legge inn sine merknader i kommisjonens database før de eventuelt så på de andres merknader. Det ble deretter avtalt et møte for sluttbehandling (...). Tilstede var de syv medlemmene av psykiatrisk gruppe (...) leder av kommisjonen, Tarjei Rygnestad, og jurist i kommisjonens sekretariat seniorrådgiver Birgitte Wirum Sand. Møtet varte fra ca. kl. 11:00 til ca. kl. 16:15.»

Klager skriver at uttalelsen fra gruppen ble sendt Oslo tingrett, Oslo statsadvokatembete og de sakkyndige den 22. desember 2011. Om NRKs dekning skriver klager:

«På Dagsrevyen 21. desember 2011 ble det blant annet hevdet at "minst tre av medlemmene i Den rettsmedisinske kommisjonen mener etter det NRK erfarer at rapporten mot Anders Behring Breivik ikke holder mål", og videre at "kommisjonen på sju medlemmer diskuterer nå rapporten som stemplet massedrapsmannen som paranoid schizofren og psykotisk og det er det altså uenighet om". I tillegg vises til innslag på Dagsrevyen 21 samme dag, hvor det blant annet ble uttalt at "etter det NRK kjenner til er det tydelig uenighet i kommisjonen". Videre ble det anført at minst tre av medlemmene i psykiatrisk gruppe skal ha "store innvendinger mot rapporten".»

Klager viser videre til NRKs konkrete påstander om kommisjonsmedlemmers uttalelser. Dernest står det at mediedekningen har fått betydelig oppmerksomhet også av aktørene i den pågående rettsprosessen. Klager skriver:

«Som illustrerende for dette viser DRK til begjæringen fra flere av bistandsadvokatene i terrorsaken om oppnevning av nye sakkyndige, datert 4. januar 2012, hvor det på side 6 vises til "lekkasjene fra uenigheten i kommisjonen som ble publisert av NRK". [Vedlegg 5 til klagen; sekr. anm.]»

Videre står det:

«I februar uttalte medlemmer av DRK seg til Dagens Næringsliv om det de oppfattet som avlytting av møtet som fant sted 20. desember 2011. Ifølge artikkelen avviste NRK ved programdirektør Per Arne Kalbakk påstandene, og han skal ha uttalt (...) at "NRK har ikke

gjort noe opptak fra det omtalte møtet, og våre saker baserer seg heller ikke på noe slikt opptak. Avsløringene er basert på normalt, journalistisk kildearbeid, som gjorde at vi fikk tilgang til informasjon om hva som ble sagt (...).»

Klager påpeker at kommisjonen siden har blitt kritisert i flere medier for uttalelsene om avlytting, blant annet i Aftenposten. Videre skriver klager at kommisjonen politianmeldte «ulovlig overhøring eller avlytting av møtet i mars», da de ønsket «å få utlevert fullstendige teledata i det aktuelle tidsrom fra mobiltelefonene til de tilstedeværende», noe enkelte teleoperatører bare ville utlevere til politiet. Klager skriver:

«Rygnestad oppgav i sin vitneforklaring for retten at han har blitt orientert av politiet om at hans egen mobiltelefon mottok et anrop i begynnelsen av møtet og at telefonlinjen da skal ha vært "åpen" i 53 minutter. Rygnestad ønsket ikke å spekulere utover dette. Han konstaterte bare at han ikke hadde besvart noe anrop og opplyste i retten at politiet skal ha informert ham om at anropet kom fra NRKs sentralbord.»

Klager viser til at etterforskningen, så vidt de vet, ikke er avsluttet, og skriver videre:

«NRK, ved nyhetsredaktør Steing Bjøntegård, bekreftet samme dag som Rygnestad vitnet i retten, den 12. juli 2012, hva politiet hadde avdekket. Ifølge Bjøntegård ringte en NRK-journalist opp Rygnestad den aktuelle dagen og overhørte det han omtaler som "en svært interessant diskusjon". Så vidt kommisjonen forstår har Bjøntegård hele tiden vært kjent med hvordan journalisten hadde skaffet seg innblikk i kommisjonens lukkede møte. Bjøntegård beklager, ifølge NRK.no, at NRK ikke har informert Rygnestad om dette i ettertid.»

Det vises til at programredaktør Kalbakk skal ha vært kjent med forholdet siden februar, men at NRK først bekreftet «sniklytting» da politianmeldelsen og politiets avsløringer ble kjent. Klager viser til NRKs uttalelser om dette til aftenposten.no [vedlegg 10; sekr. anm.], og skriver:

«I ovennevnte artikkel omtales "sniklyttingen" som en "samtale" som ikke ble avsluttet. DRK er ikke enig i denne beskrivelsen idet Rygnestad benekter å ha hatt noen "samtale" med journalisten.»

Klager mener NRK har «begått flere tillitsbrudd»:

«[S]ærlig ved å bryte det presseetiske hovedprinsippet om å opptre åpent og med klare premisser i det journalistiske arbeidet og slik at skjulte metoder bare skal brukes i unntakstilfelle.»

Videre står det:

«Slik kommisjonen ser det, må det for den journalisten som «sniklyttet» ha fremstått som åpenbart at dette var et lukket møte hvor vedkommende ikke var invitert til å delta. Rygnestad besvarte aldri noen telefonsamtale i det aktuelle tidsrom og snakket ikke med vedkommende journalist.»

Det vises til Vær Varsom-plakatens punkt 3.10 om bruk av skjulte metoder. Klager forstår at kommisjonens vurdering av den sakkyndige erklæringen er av stor offentlig interesse, men viser til at denne «uansett [ville] bli kjent ved at kommisjonen avga sin skriftlige uttalelse».

Uenigheter vil, skriver klager, gjenspeiles i eventuelle dissenser og suppleres med vitneforklaringer i retten.

Klager viser dernest til Vær Varsom-plakatens punkt 3.2, og kritiserer NRK for å ha rapportert fra det aktuelle møtet «uten å ha korrektivkilder». Det vises til at NRKs dekning tyder på at journalisten kun har hørt enkelte av møtedeltagerne, eller bevisst har valgt kun å gjengi bruddstykker.

Klager skriver videre:

«Det er på det rene at NRK hverken i reportasjene eller i oppslagene på nettsidene informerte om hvordan eller på hvilken måte de hadde ervervet informasjon fra det aktuelle møtet. Dette er i strid med Vær Varsom-plakaten punkt 3.1 hvoretter kilden for informasjon som hovedregel skal identifiseres (...). Slik kommisjonen ser det, ville ikke NRKs dekning av den uenighet de mente å ha avdekket vært forringet av at NRK hadde vært åpne om hvordan de hadde skaffet seg innblikk i deler av den interne diskusjonen.»

Klager påpeker at ingen av møtedeltagerne fikk anledning til å kommentere «situasjonen ordene var falt i», og skriver:

«I stedet ga oppslagene i NRK et inntrykk av at en eller flere av de tilstedeværende hadde «lekket» taushetsbelagt informasjon fra et lukket møte til pressen. (...) Ved vurdering av en sakkyndig erklæring i psykiatrisk gruppe i DRK er det åpenbart at personsensitive opplysninger blir drøftet (...). De vurderinger som kommisjonen gjør er ment til veiledning for rekvirenten av den sakkyndige erklæringen (...). I den grad vurderingene inneholder personsensitive opplysninger blir det derfor vanligvis opp til retten å ta stilling til om uttalelsene, og eventuelle vitneforklaringer fra kommisjonens medlemmer, kan gjøres kjent for offentligheten.»

Klager anfører videre brudd på Vær Varsom-plakatens punkt 4.14 om samtidig imøtegåelse, og skriver:

«Gjennom NRKs dekning av saken har både kommisjonen og deltakerne på møtet opplevd å bli beskyldt for lekkasje av taushetsbelagt informasjon (...). Dette er alvorlige beskyldninger og selv etter at «sniklyttingen» ble avdekket av politiet, har NRK bidratt til ytterligere mistenkeliggjøring. DRK viser i den forbindelse til uttalelsene fra Kalbakk til Dagbladet 13. juni 2012 hvor han blant annet skal ha uttalt at det lenge var «uklart for oss hvorvidt vi hadde blitt bevisst tatt med inn i møtet». Han hevder videre at «det ville ikke vært første gang», og at dette er noe de i ettertid burde sjekket med Rygnestad. På denne måten kan det gis inntrykk av at NRK kan ha gjort dette tidligere overfor kommisjonen og det sågar er gjort etter avtale med kommisjonen eller enkeltmedlemmer i kommisjonen. »

Avslutningsvis skriver klager at NRK har bidratt «til å undergrave publikums tillit til media» ved ikke umiddelbart å informere om hvordan informasjonen fra møtet ble fremskaffet. Det vises til at NRK også har handlet i strid med Vær Varsom-plakatens punkt 4.13 om retting av feilaktige opplysninger, da det fortsatt i februar ble hevdet at artiklene og innslagene om DRK baserte seg på «normalt, journalistisk kildearbeid».

TILSVARSRUNDEN:

NRK understreker innledningsvis at uenigheten som ble avdekket i innslagene, var viktige bidrag for oppnevningen av nye rettspsykiatriske sakkyndige, og at det var knyttet stor interesse til informasjonen, også under rettssaken. Videre står det i tilsvaret:

«I ettertid mener vi at vi burde ha fortalt DRKs leder om hvordan vi fikk informasjonen om uenighet.»

NRK skriver om sakens bakgrunn, at den første rettspsykiatriske rapporten ble kraftig kritisert for flere forhold, og at det derfor var «stor interesse knyttet til Den Rettsmedisinske Kommisjonens behandling av rapporten». NRK skriver:

«Den allmenne oppfatning blant jurister var at dersom kommisjonen ikke kom med vesentlige bemerkninger til rapporten, (...) ville saken på det nærmeste være avgjort. Da ville det ikke være behov for flere rapporter, og utsiktene for at Breivik skulle bli kjent tilregnelig ville være minimale. I denne fasen jobbet NRK Nyheter kontinuerlig opp mot DRK med sikte på å få ut informasjon om saksgangen. Behandlingen av rapporter i DRK er svært lukkede prosesser (...).»

Likevel, skriver NRK, brakte de en rekke nyhetssaker om kommisjonens arbeid som «førte til en fornyet debatt om rapporten og DRKs rolle i forhold til sitt mandat som er å kvalitetssikre slike rapporter (...)». NRK skriver:

«Til slutt avgjorde Oslo tingrett at det skulle utnevnes ett nytt sett med sakkyndige (...). Konklusjonen i denne erklæringen ble at Breivik er tilregnelig og kan straffes.»

Om telefonsamtalen, skriver NRK:

«Den 20. desember kl 11.08 blir leder av DRK (...) ringt opp av NRKs reporter. Dette var en rutinetelefon (...). Telefonen blir tatt, men vår reporter får ikke kontakt med vedkommende som har tatt telefonen. Etter hvert blir vår reporter klar over at telefonen befinner seg i et møterom der rapporten blir behandlet. Reporteren kan ikke vite om telefonen er tatt ved et uhell eller om det kan være noen som har gjenkjent NRKs telefonnummer og med overlegg åpnet linjen. Slike tilfeller har journalister i NRK opplevd før i andre sammenhenger. Beslutningen blir tatt i samråd med nærmeste redaksjonelle leder. Man lytter på møtet og noterer underveis. Denne lyttingen pågår i 53 minutter, og det som skjer er en omfattende og skarp diskusjon om konklusjonene i Sørheim og Husby sin rapport. (...) Når kommisjonen tar lunsj er det fremdeles ingen å få kontakt med i telefonen og reporter bryter linjen.»

NRK skriver at det dernest ble besluttet å forsøke å få bekreftet uenigheten fra åpne kilder. Alle kommisjonsmedlemmene ble kontaktet per telefon og SMS. Kommisjonsledelsen ble også kontaktet av redaksjonen per telefon, men ingen av dem ønsket å kommentere møtet. De henviste til taushetsplikten. Videre står det:

«Rygnestad avviste likevel at det ble advart mot dissens i kommisjonen, mens Melle sa han forsto at NRK måtte sende saken.»

Påfølgende dag ble kommisjonens konklusjon offentliggjort, men fortsatt ønsket ingen av medlemmene å «korrigere de opplysningene NRK har brakt», utover Rygnestads generelle kommentarer.

NRK avviser brudd på Vær Varsom-plakatens bestemmelser om skjulte metoder, og skriver:

«Bestemmelsens formål er etter vårt skjønn primært å regulere situasjoner der journalisten (...) aktivt og med hensikt etablerer en fordekt opptaks- eller avlyttingssituasjon (...). Slik var det ikke i dette tilfellet. Det forekommer ikke sjelden at journalister opplever situasjoner der de tilfeldig overhører samtaler eller registrerer informasjon som er konfidensiell. (...) Det kan etter vårt skjønn derfor ikke anses som et presseetisk brudd å lytte til en slik telefonlinje som er åpnet av den eksterne parten i en sak av så stor samfunnsmessig interesse. NRK mener derfor det er viktig at PFU (...) trekker et skille mellom det som er selve informasjonsinnsamlingen i denne saken (...) og den etterfølgende redaksjonelle behandlingen (...) og publiseringen av opplysningene.»

Til klagers anførsler om at uenighet i kommisjonen uansett vil gjenspeiles i dissenser og vitneforklaringer i retten, skriver NRK:

«NRK mener våre nyhetsoppslag nettopp viser at det ikke skjedde. Konklusjonen "ingen vesentlige bemerkninger" gir ikke et riktig bilde av hva som skjedde under behandlingen. I sitt vitnemål i tingretten hevdet Rygnestad at NRK hadde misforstått og at det var utnevnt en "djevelens advokat" som nærmest hadde som oppgave å drive et rollespill og at uenigheten som kom til uttrykk kun var en slags akademisk metode for å drøfte saken. Da gruppeleder Karl Henrik Melle vitnet dagen etter, kom en helt annen versjon. Han kjente seg ikke igjen i beskrivelsen av en "djevelens advokat". Tvert om, han bekreftet at det var reell uenighet om rapportens kvalitet og at tre medlemmer på et tidspunkt var innstilt på at det forelå "vesentlige bemerkninger" (...). Dette er bemerkninger som i sin form kan ha innvirkning på konklusjonen i rapporten (...). NRK mener at informasjonen som ble brakt til offentligheten var av stor samfunnsmessig betydning og ikke kunne blitt framskaffet på annen måte.»

Til klagers anførsel om brudd på Vær Varsom-plakatens punkt 3.2 om kildekritikk, skriver NRK at de anser diskusjonen i møtet som en god kilde. Videre står det:

«NRK gjorde store bestrebelser på å få kommisjonsmedlemmene til å gi sine kommentarer/tilsvar til våre opplysninger både før og etter publisering. At vi ikke fikk dette i særlig grad, og at vi dermed ikke fikk korrektiv til vår framstilling kan vi etter vårt syn ikke lastes for. Vi registrerer også at Rygnestad først i retten gir sin alternative forklaring til hva som skjedde i møtet, en framstilling som gruppeleder Karl Henrik Melle ikke støtter.»

Om VVP punkt 3.1 og identifisering av kilder til informasjon, skriver NRK:

«Sett i ettertid med den kunnskapen vi har i dag burde Rygnestad ha blitt fortalt at en åpen linje til hans telefon var kilden til informasjonen, selv om dette også lett kan leses ut av hans egen telefonlogg. NRK mener likevel at vurderingen som ble gjort ikke i enhver sammenheng fører til brudd på Vær Varsom-plakaten. I alle våre saker gikk det fram at det var møtet i DRK som var vår kilde.»

NRK avviser at det i dekningen er fremmet påstander om at medlemmer av DRK har lekket informasjon. En lekkasje fra DRK er ikke ensbetydende, påpeker NRK, med at medlemmer har lekket. Det kan eksempelvis innebære referater på avveie, eller at utenforstående har overhørt noe. Videre står det i tilsvaret:

«Programdirektør Kalbakks kommentarer om at det "lenge var uklart for oss hvorvidt vi hadde blitt bevisst tatt med inn i møtet" er en faktabeskrivelse og ingen påstand mot medlemmer i kommisjonen.»

Det vises igjen til at samtlige medlemmer av kommisjonen har fått god anledning til samtidig imøtegåelse, men at denne i liten grad er benyttet. NRK avviser også klagers påstand om brudd på VVP 4.13 om retting av feil, da Kalbakk uttalte at saken var «basert på normalt, journalistisk arbeid». NRK skriver:

«Det at en telefon blir tatt og en linje holdt åpen, selv om det mest sannsynlig skjer ved ett uhell, er ikke utover det som man kan påregne ved normalt journalistisk arbeid opp mot kilder.»

Avslutningsvis skriver NRK:

«NRK har i denne saken brakt viktig og vesentlig informasjon. Dette er informasjon som har medvirket til en særdeles viktig debatt, nemlig om hvordan de rettspsykiatriske instansene er bygget opp og fungerer i norsk rett i dag. (...) Den informasjonen NRK brakte kunne ikke kommet fram på noen annen måte. (...) NRK ser at vi burde informert Tarjei Rygnestad om at hans telefon var kilden, men mener at dette ikke nødvendigvis er brudd på god presseskikk.»

Klageren viser til rettens begrunnelse for oppnevning av nye sakkyndige, og skriver:

«DRK merker seg (...) at NRK synes å mene at NRKs dekning av møtet i kommisjonen har hatt "vesentlig betydning" for rettens beslutning. Hvis det er tilfelle, er det slik DRK ser det, svært alvorlig all den tid NRKs dekning av saken var basert på dårlig kildemateriale og ble publisert uten at NRK hadde tilstrekkelige korrektivkilder. (...) NRKs dekning av møtet var åpenbart kun basert på de bruddstykker reporteren hadde fanget opp, eller utvalgte deler som NRK selv valgte ut, av det som var innledningen til en faglig diskusjon som varte i over fem timer.»

Det vises videre til at det rapporterte gir «inntrykk av at (...) reporteren kun har hørt hva enkelte av møtedeltagerne har sagt (...)». Kommisjonen anser også «NRKs feilaktige og vinklede fremstilling av et internt møte i behandling av en enkeltsak» som et dårlig grunnlag for å diskutere norsk rettspsykiatri. Om anledningen til samtidig imøtegåelse, skriver klager:

«Det er ikke riktig (...) at alle medlemmer i DRK som behandlet saken ble kontaktet på SMS den 21. desember 2011 med informasjon om at NRK ville sende en sak om uenighet i kommisjonen. Flere av medlemmene avviser at de mottok noen slik henvendelse.»

Klager understreker at ingen ble gjort kjent med hvordan NRK hadde innhentet informasjonen, og viser til at heller ingen av medlemmene «ble konfrontert med de angivelige sitatene fra møtet som NRK valgte å publisere». Klager viser videre til kommisjonens egne retningslinjer, og skriver:

«DRK ser alvorlig på at NRK hevder at DRK har handlet i strid med den forskrift som kommisjonens virksomhet er regulert av ved at angivelige dissenser blant medlemmene som behandlet saken ikke skal ha kommet til uttrykk i uttalelsen. Samtlige av medlemmene som

behandlet saken står fast ved hva de (...) kom frem til. Det er ikke riktig (...) at konklusjonen "ingen vesentlige bemerkninger" ikke gir et riktig "bilde" av hva som skjedde under behandlingen. (...) DRK deler ikke NRKs syn på at Melle gjennom sitt vitnemål bekreftet at NRKs saker var "riktige".»

Klager sier seg videre uenig med NRK i vurderingen av kildegrunnlaget, og skriver:

«DRK er ikke enig ei NRKs beskrivelse av at de skal ha gjort "store bestrebelser" på å få kommisjonsmedlemmene til å kommentere og at de ikke kan lastes for at de ikke fikk korrektiv til sin fremstilling. Det vises til (...) de begrensninger kommisjonen er pålagt hva gjelder å kommentere enkeltsaker (...).»

Klager viser igjen til at reporteren lyttet til 53 minutter av en mer enn fem timer lang diskusjon. Det fastholdes videre brudd på VVP punkt 3.1, med henvisning til at NRK ikke informerte om sin kilde til opplysninger, selv etter at det ble kjent at kommisjonen mistenkte avlytting av det omtalte møtet. Klager fastholder også at kommisjonsmedlemmene opplevde å bli beskyldt for lekkasje.

NRK skriver følgende om hva som ble overhørt per telefon:

«De 53 minuttene NRK lyttet var den første delen av møtet, med en grundig innledning fra Karl Henrik Melle som satte premissene for diskusjonen og, slik vi tolket det, advarte tydelig mot dissens.»

NRK overhørte dernest møtedeltagernes oppsummering av sine standpunkter, og skriver:

«Gjennomgangen dannet et godt grunnlag for å si noe om diskusjonene i DRK og hva uenigheten under møtet gikk ut på. Det er ikke riktig (...) at vi bare fikk med oss bruddstykker (...).»

NRK holder fast ved at kanalens dekning av saken var viktige bidrag til den offentlige debatten, og dermed til prosessen som ledet til oppnevning av nye sakkyndige. NRK skriver:

«Opplysningene om at det bak formuleringen "ingen vesentlige merknader" fra DRK skjulte seg en omfattende diskusjon der det ble pekt på svakheter i rapporten (...) var viktige katalysatorer for det offentlige ordskiftet omkring dette spørsmålet.»

Om samtidig imøtegåelse står det videre:

«NRK har full forståelse for at medlemmene i DRK er bundet av sitt mandat, taushetsplikt og de ulike reglene for saksbehandling. (...) Det betyr ikke at kommisjonen er avskåret fra å kunne kommentere eller gi tilsvarende på oppslag i mediene, innenfor disse rammene. Det ga vi også kommisjonen full anledning til.»

Det vises til trafikkdata fra Telenor som underbygger dette. Videre står det i tilsvaret:

«Angeta Nillsson klarte NRK ikke å komme i direkte kontakt med, men med den omfattende kontakten vi hadde med alle øvrige medlemmer i DRK og ikke minst mot lederen i DRK, mener vi at retten til samtidig imøtegåelse fullt ut er imøtekommet (...).»

NRK skriver at det bygger på en misforståelse dersom DRK har oppfattet det slik at NRK beskylder kommisjonen for å ha handlet i strid med egen forskrift:

«De er likevel slik at den kortfattede konklusjonen "ingen vesentlige bemerkninger" ikke gir et utfyllende bilde av den faglige diskusjonen i DRK (...).»

Det vises konkret til Rygnestad og Melles sprikende forklaringer i retten.

Avslutningsvis skriver NRK:

«Det er selvsagt fullt forståelig at medlemmene i kommisjonen har opplevd denne saken som ubehagelig og at "noen" kan ha følt seg mistenkt. Men slik vil det være i alle saker der fortrolig informasjon kommer ut.»

NRK har, etter at dom i saken falt, kommet med tilleggskommentarer, der det blant annet heter:

«Dommen viser med all tydelighet hvor viktig pressens rolle i denne saken har vært. (...) NRKs publisering av enkeltmedlemmers bemerkninger og uenighet ved kommisjonens behandling av den første sakkyndige rapporten har vært et viktig bidrag i avdekkingen av kritikkverdige forhold ved kommisjonens arbeid. Trolig har NRKs publisering også bidratt til at representanter for kommisjonen i det hele tatt ble innkalt for å vitne i retten. (...) De bemerkninger som kommisjonen reelt sett hadde til den første sakkyndige rapporten, men som kommisjonen unnlot å ta med som skriftlige bemerkninger til retten, er tillagt betydelig vekt av retten.»

NRK underbygger dette med utdrag fra dommen, som dette:

«Dersom representanter for kommisjonen ikke senere var blitt innkalt for å avgi forklaring under hovedforhandlingen, ville dessuten retten ikke blitt kjent med kommisjonens vurdering av at sentrale diagnostiske kriterier for schizofreni var dårlig dokumentert.»

NRK skriver:

«Slik NRK ser det, er NRKs bidrag i avdekningen av kommisjonens kritikkverdige arbeid det som er viktigst i saken for PFU. Selv om NRK i ettertid ser at man burde opplyst kommisjonen hvordan opplysningene var fremkommet, medfører ikke det nødvendigvis i denne saken et presseetisk overtramp.»

Klager skriver følgende til NRKs tilleggskommentarer:

«Den rettsmedisinske kommisjon er uenig i store deler av den fremstilling NRK gir (...). Slik kommisjonen ser det er det imidlertid ikke noe i NRKs nye anførsler som endrer det mest sentrale i klagesaken for PFU, nemlig det faktum at NRK skulle ha informert om hvordan redaksjonen hadde skaffet seg innblikk i deler av det lukkede møtet (...).»

PRESSENS FAGLIGE UTVALG UTTALER:

Klagen gjelder NRKs lytting til et møte i Den rettsmedisinske kommisjon (DRK), der den første sakkyndigerklæringen om Anders Behring Breivik ble diskutert, samt publiseringer i tv og på nett som bygget på opplysninger fra møtet. NRKs reporter ringte lederen for kommisjonen. Reporteren fikk ikke kontakt med vedkommende, men hadde åpen linje inn til møtet i 53 minutter, før hun la på.

Klager, DRK, mener NRK burde informert om hvordan informasjonen var fremskaffet, og viser til at dette heller ikke ble gjort da kommisjonen gikk ut med sin mistanke om avlytting av møtet. Det klages for øvrig over mangelfull kontroll av opplysninger, mangelfull anledning til samtidig imøtegåelse, og over at feil ikke er rettet så snart som mulig.

NRK ser i ettertid at man burde informert kommisjonen om hvordan opplysningene var fremskaffet, men viser til sakens viktighet og konsekvenser, og avviser brudd på god presseskikk. Kanalen påpeker videre at kommisjonens medlemmer har hatt god anledning til samtidig imøtegåelse, men at denne muligheten i liten grad ble benyttet.

Utvalget vil innledningsvis vise til Vær varsom-plakatens punkt 1.4, der det blant annet heter: «Det er pressens rett å informere om det som skjer i samfunnet og avdekke kritikkverdige forhold.» NRK hadde, slik utvalget ser det, meget god grunn til å sette søkelys på arbeidsmetodene til Den rettsmedisinske kommisjon. Spørsmålet er om måten det ble gjort på, var presseetisk forsvarlig.

Gitt de samme arbeidsmetodene, og retningslinjene disse bygger på, er det forståelig at DRK ikke opplevde at kommisjonen hadde anledning til å gi en fullgod samtidig imøtegåelse av opplysningene NRK bragte. Utvalget vil generelt minne om at taushetsbelagte opplysninger som berørte parter er fraskåret fra å kommentere, må behandles med en særlig grad av varsomhet. I lys av dette kunne NRK, slik utvalget ser det, med fordel vært noe mer tilbakeholden i gjengivelsen av konkrete uttalelser fra kommisjonsmedlemmer. I den påklagede dekningen mener imidlertid utvalget at det i all hovedsak var kommisjonens arbeidsform som ble ettergått, og i denne sammenheng mener utvalget NRK har gjort tilstrekkelig for å oppfylle retten til samtidig imøtegåelse.

Gjennom forsøkene på å innhente samtidig imøtegåelse, og gjennom innhenting av generelle kommentarer fra såkalte eksperter, har NRK også, etter utvalgets mening, gjort tilstrekkelig for å kontrollere viderebrakte opplysninger, slik det anmodes om i Vær Varsom-plakatens punkt 3.2.

Når det gjelder arbeidsmetoden, sier utvalget seg enig med NRK: Vær Varsom-plakatens bestemmelse om skjulte metoder er ikke tiltenkt tilfeller som det innklagede. Når det er sagt, hadde NRK selvsagt valget om å avslutte «samtalen» på et tidligere tidspunkt. Utvalget må anta at vurderingen om å fortsette å lytte, ble tatt på bakgrunn av innholdet i den overhørte diskusjonen, og slik utvalget ser det kunne informasjonen som fremkom neppe vært innhentet på annet vis.

NRK har imidlertid holdt sine metoder skjult i ettertid, og dette er i utvalgets øyne problematisk, fordi opplysninger om kilden til informasjon var viktig både som premiss for intervjuene med kommisjonsmedlemmer, og for publikums forståelse av nyhetsinnslagene. Det vises til Vær Varsom-plakatens punkt 3.1 der det heter: «Kilden for informasjon skal som

hovedregel identifiseres, med mindre det kommer i konflikt med kildevernet eller hensynet til tredjeperson.» I det påklagede tilfellet var det ikke behov for vern av kilder, annet enn for NRKs egen del.

På dette punkt har NRK brutt god presseskikk.

Oslo, 25. september 2012

Hilde Haugsgjerd,
Line Noer Borrevik, Håkon Borud, Øyvind Brigg,
Hadi Khosravi Lile, Georg Apenes, Camilla Serck-Hanssen